

Тази неделя в [електронната библиотека](#) на **desebg.com** предлагам едно актуално заглавие, чиято премиера все още не се е състояла. Става дума за новото изследване на историка

Александър

Везенков „9-ти септември 1944 г.“

от поредицата „Минало несвършено“ на основания от големия български хуманист

[Дими Паница](#)

Институт за изследване на близкото минало и издадено от издателство „Сиела“.

Александър Везенков е автор на една основна книга за читателите, интересувани се от периода на комунизма – [„Властови структури на Българската комунистическа партия 1944-1989“](#), също издадена от Институт за изследване на близкото минало през 2008 г., която също ви препоръчвам.

Като се има предвид с каква партийна митология е обрасла дата 9-ти септември, която и 25 години след края на комунизма продължава да разделя българското общество, появата на подобно изследване носи със себе си необходимостта от ясна и обективна оценка на случилото се преди 70 години, направена на основата на натрупаните нови документални и устни свидетелства.

Точно това прави Александър Везенков. Онези, които посегнат към книгата, ще открият един интересен факт, посочен още в началото ѝ. Той е свързан с реализирането на изследването. То е финансирано от наследството на Анна Крум Чапрашикова (1918-2006), чийто частен заветник е Американският университет в България. Изпълнител на завещанието е именно основателя на Института за изследване на близкото минало Дими Паница. Така в началото на 2008 г. историкът Александър Везенков се нагърбва със задачата да напише едно „цялостно, задълбочено и

обективно изследване” на събитията около 9 септември 1944 г. Той работи върху него в продължение на 5 години.

Ползвайки богати архивни извори авторът реконструира събитията, довели до 9-септемврийския преврат, с който българските комунисти идват на власт с помощта на Червената армия, окупирала по същото време Царство България.

„Както всяка история и тази на 9 септември е била написана най-напред от победителите, при това в буквалния смисъл на този израз”, посочва Александър Везенков. Той подчертава, че най-ранните запазени документи в архива на комунистическата партия за дейността ѝ по това време са от октомври и ноември 1944 г. Голяма част от събитията по взимането на властта в София и в провинцията и последвалите репресии не са документирани историкът си прави сравнителен анализ на наличните спомени и свидетелства на участниците в събитията. Същевременно той отбелязва, че спомените са нагаждани към променящата се конюнктура на комунистическия режим.

Разнищването на манипулациите на пропагандата „ще ни позволи да хвърлим мост между днешните представи за 9 септември и събитията такива, каквито ни ги разкриват проверените сведения от архивите и спомените на съвременниците”, аргументира се историкът. „Така, търпеливо разплитайки наслоилите се клишета, ние ще се опитаме да се върнем към действителния 9 септември 1944 г. и участниците в него.

В своето изследване авторът дава богата предистория на събитията. Разглежда сферите на влияние в Европа, германското присъствие в България и съветските интереси, развоя на Източния фронт и Балканите като част от настъплението на Червената армия. Историкът не подминава и т. нар. „процентно споразумение” или сделката за разпределение на влиянието върху страните на Балканите между Сталин и Чърчил.

Специално място е отделено на Българската комунистическа партия по пътя към властта, като тук той прави важни отношения в терминологията и поглед от гледна точка на факта, че комунистическата партия в България официално се нарича „Работническа партия”, която е част от „комунистическото движение”. Тя е тясно свързана с интересите на Кремъл, превръщайки се в „секция на Третия интернационал”, контролиран от болшевиките. Везенков разглежда ръководството на

партията и партийната структура по места, за да отговори на въпроса какво е било реалното влияние на компартията в страната.

Не са подминати въпросите за дейността на партизаните и борбата на властите с комунистическата опасност.

Интерес представлява главата, посветена на управлението преди 9-ти септември и след смъртта на цар Борис III през август 1943 г. В един от акцентите попада съвещанието на регентите с бившия министър и председател на Народното събрание Стойчо Мошанов, натоварен да проучи условията за примирие с Великобритания и САЩ, състояло се на 28 август 1944 г. Тогава регентите са посетени от германския пълномощен министър Бекерле, който им връчва последно писмо от Хитлер, в което той изразява разочарованието си от решението на България да търси споразумение със СССР.

Същата вечер при регентите ръководителят на военното разузнаване полк. Христо Тумбин, който докладва за плановете на комунистите да вземат властта – първо по легален начин, чрез коалиционен кабинет, а ако не се получи – с нелегални средства. Тук авторът е отделил значително място за безпартийния режим от 1934 г. насетне по времето на цар Борис III.

Разбира се, едни от най-важните моменти в изследването е разглеждането на събитията дни по дни от 24 август 1944 г. до 8 септември 1944 г. След това много детайлно са представени събитията на 9-ти септември, реконструирани чрез проучването на куп източници.

От тези страници читателите ще научат, че комунистите са подготвяли една конспиративна акция, като няколко пъти са променяли мястото на главния удар, както и самата дата – първоначално на 29 август 1944 г., след това на 2 септември. Яснотата за завземане на Министерството на войната е постигната едва на 7 септември, два дни, след като СССР е обявил война на Царство България и ден преди съветските войски на 3-ти Украински фронт да нахлуят на територията на страната и да започват окупирането ѝ без да срещнат съпротива.

Истинският 9-ти септември 1944 г. – факти и митове

Написано от Христо Христов
Неделя, 07 Септември 2014 11:53

Тук сред много факти от събитията на 8 и 9 септември Александър Везенков отделя страници и за действителната роля на Тодор Живков в тях.

В отделна глава авторът разглежда взимането на властта по градове и села в страната, станало къде чрез „координация“, къде чрез „импровизация“.

„Зад фасадата на ОФ-власт“ историкът се спира на действителния характер на правителството, поело управлението на 9 септември 1944 г. Акцентът е поставен върху приоритетите на комунистическата партия – МВР, армията и съда.

В книгата е включена и специална глава, посветена на съпоставка между фактологията за насилието преди и след 9-ти септември. Заклучителната част разглежда попадането на България под съветски контрол от момента на окупацията ѝ от съветските войски.

По този начин, вписвайки 9-ти септември 1944 г. в събитията в международен и вътрешен план, предшества тази дата, както и последвалите, Александър Везенков очертава много ясно случилото се преди 70 години в България. Книгата съдържа и богато документално приложение.

Александър Везенков, „9-ти септември 1944 г.“, Институт за изследване на близкото минало, изд. „Сиела“, 2014 г., 463 страници, цена 20 лв.